

GRANDPIERRE K. ENDRE

Koppány vezér vértanúhalálának és feldarabolásának titkai

Veszprém váránál dőlt el a magyarság sorsa. A Veszprém vára körül vívott ütközet lezajlásának főbb mozzanatait, okait, igazi mivoltát emlékezetünkől kilopták: elsikkadtak az ütközet fordulatai, a benne részt vevő tömegek lélekszáma; torzító szűrőn jutott el hozzánk az is, valójában miért folyt ez a harc? Az ütközet párszavas, elkapkodott leírásai semmilyen támpontot nem nyújtanak a csata hadtörténeti feltárásához. Bizonyosak csak a következőkben lehetünk:

1. A küzdelem országos jelentőségű volt.
2. Mindkét oldalról szokatlan elkeseredettséggel, hevességgel vívták; félreérthetetlenül erre utalnak a kegyes szövegek megjegyzései; „dühöngésük nem csillapult”, „veszett düh” stb.
3. Nem férhet kétség ahhoz sem, hogy az ádáz, életre-halálra menő viaskodás kiváltó oka, fő oka, tétje nem az új hit elfogadása vagy elutasítása volt, hanem a nemzeti függetlenség megőrzése, illetve elragadása: Koppány és serege nem a Kereszt, a kereszténység ellen

ragadott fegyvert, hanem a szabadságért.

Koppány felkelőit leverték. A megtorlás kegyetlen volt. Miként a krónikák írják, a foglyok egy részét leölték, a többit megkötözték; további sorsukról nem tudunk.

Magára Koppányra, a felkelő hadak fővezérére várt a legirtózatosabb büntetés: testét — ki tudná, elevenen, vagy holtan? — feldarabolták.

„Magát Koppányt pedig — írják a krónikák — István négy részre vágatta: egy részét az esztergomi, a másikat a veszprémi, a harmadikat a győri kapura függesztette, a negyediket pedig Erdőelvébe (Erdélybe) küldte.” Borzadálykeltő, félelmetes szavak Koppány sorsáról. Mivel érdemelte ki ezt a szörnyű ítéletet? Különös, hogy ezer éven át senki sem akadt fenn ezen az embertelen ítéleten, s a számunkra érthetetlen okain, célzatain.

A keleten tanyázó ókori népek eskükötéskor, esküjük megerősítésére kutyákat vágtak ketté („Ilyen sorsra jussanak, ha ...”), de embert, fővezért, királyi herceget négyfelé darabolni — miféle vallás nevében, miféle emberi szellem rendelheti el ezt?

S miért? Mi célból? Miféle könyörtelenséget jelez ez? Mit akartak elérni a szétdarabolással? Ki rendelte el ezt a szörnyűséget, s miért, kiért, kikért?

Kitűzték testének négy darabját az ország négy sarkára: lássátok! Ki tette ezt? S kinek a nevében? Miféle jog, törvény, erkölcs, vallás, miféle emberi vagy isteni törvény nevében? Ország, amelynek fő várain vértől csöpögő emberi testdarabok függnék, a magyarok megtestesítőjének, reménybeni felszabadítójának testdarabjai. Képzeljük el az országot a négy fővárra szegezett, véres rongyként függő emberi testdarabbal, idegen ígét mormoló, csuhás hittérítőkkal és germán lovagokkal. A nemrég még szabad Magyarországot, ahogy bujdokolva, lopva, erdőkön, völgyeken át, némán az országos tetemrehívásra sereglük. El kell képzelnünk mindezt, hogy felderengtessük elménkben az ország képét, a „barbárság vad kora” után létrejött az emberi gyöngédség országa, az egyedül üdvözítő hit szelíd erkölcse, andalító világa.

A nagy vértanúra szörnyeteg szavakat szórtak:

„Halj meg már bennem, te civódó magyar,
Békétlen Koppány, hun ördögök fia”

(Ady Endre: A civódó magyar)

„Hun ördögök fia”: ördögök a hunok, és ördög maga Koppány is.

Ördögnek nevezni a hunokat annyi, mint önmagunkat bélyegezni ördögnek, hiszen mi magunk is hunok s a hunok örökösei vagyunk (Hun-garok, Hungaria).

S „civódó” az, ki a magyar egységért és szabadságért száll síkra.

Koppány a „hun ördögök fiá”-vá züllött e bűnös és torz szemléletben, az ördöggé minősített hunság örököseként az a Koppány vezér, aki a magyar nemzet legutóbbi ezeréves tragikus történetének tán egyik legkimagaslóbb hőse, az a nemzeti vezér, aki a magyar nemzeti törekvések megtestesítőjeként az álarcos hódítók által orozva megszállt, mételyes áltanokkal megtévesztett, idegen fegyverekkel letiport magyarság szabadítójaként szállt síkra szabadságharcos magyar serege élén az idegen hódítók ellen, s akinek testét úgy darabolták szét a gyilkos vérgőzről szédült nyugati tanok pribékjei, hogy az ország minden tájára jusson egy-egy darabja, az ország feldarabolásának mintegy előképeként.

Mi történt Szent István legendája szerint? Balkáni területről — ahonnan, mint tudjuk, századokon át folyt az illegális beszivárgás-bevándorlás Magyarországra — hatvan férfi jött be: állítólag besenyők és (állítólag) rendkívül gazdagok. A hazánkba minden előzetes jelzés nélkül belépő jövevényeket fegyveres magyarok egy csoportja — akiket a legenda „szolgáknak” nevez — megtámadta, és — állítólag — kifosztotta őket. A sértettek Szent Istvánhoz fordultak panaszukkal, s a király elrendelte, hogy állítsák színe elé a támadókat. Idézzük a legendát:

„Úgy lett, ahogy parancsolta, és vallatni elébe vitték őket. így szólt hozzájuk: »Miért hágtátok által az Istentől rendelt törvényt? Miért nem ismertetek irgalmat, és ártatlan embereket miért büntettetek? Ahogy ti

cselekedtetek, úgy cselekszik ma az Úr is szíнем előtt veletek. Mert a törvény áthágóit sújtani kell.« Miután ítéletüket elnyerték, valamennyit elvezették, és az ország minden táján, az utak mentén kettesével feakasztva elveszejtették; ezt hihetőleg az igazság szeretetéből tette, hogy a többiekben [értsd: az ország népében — Szerző] félelmet gerjessen, mivel azt akarta, hogy országa minden vendégnek nyitva álló menedéket nyújtson, így mindenkinek szabad bejárása legyen; ha akárki lép be, senki se merje megsérteni vagy zaklatni valamiben. Ez így is történt. Mert amíg élt, egy vendéget sem mert senki zaklatással háborgatni.”

Hatvanan voltak a beköltözők. Hogy hányat végeztek ki megtámadóik közül, az említetlen maradt, hogy számuk sokszorosán meghaladta a sértettekét, abból következtethetünk, hogy az ország minden táján kettesével függtek a fákon a felakasztott emberek. Íme a keresztény szeretet országa megvalósulásának képe: egyfelől a fegyveres, tobzódó és ajnározott idegenek, másfelől Koppány felnégyelt, várakra tűzött testcsonkjai és kettesével felakasztott magyarok.

Könnyű elgondolnunk, miként repeshetett a magyar lélek a baromként feltrancsírozott vezér és a párosan felakasztott magyarok újdonsült keresztényi világában. Ám nekünk Koppány végzetét kell megértenünk. Tudnunk kellene mindent; nemcsak a felszínt, az üres történetet, de az elfedett értelmet is. Mert ezeréves feltáratlan titok, emberalatti dráma; kik követték el, és mit akartak elérni vele?

Mit, miért és hogyan? Sajnos, még azt sem tudjuk, miként tagolták négyfelé.

Vajon négy egyenlő darabra hasították, hosszában és keresztben, akárha egy véres keresztet sütöttek volna beléje; mintha egy véres kereszt robbantotta volna szét a testét négyfelé? De hát a fejét aligha bárdolhatták kétfelé. Tételezzük fel, kettészelték az egész testet hosszantán, koponyástul, s így fél arc fél válldarabbal jutott a két fő várnak: a fél arccal mintegy hitelesítve, hogy valóban Koppány vezér testének részét kapták. No de, miként jelezték ezt a másik két várnak? Négyfelé metélték talán a fejet, a maradék testet is vele, hogy ily módon — a fejdarabokat a testrészekre rátűzve — mindegyik vár népe

előtt kétségtelenné válják a koppányi testmaradékok hitelessége? Az ám, de egy pallossal, bárdal széthasított negyed arc — könnyű belátni — teljességgel felismerhetetlen. Következésképp abban kell maradnunk: a fejet egészben hagyták. így viszont a fejétől megfosztott testet, amelyből három részt akartak nyerni, nem többet, kétféle módon darabolhatták fel:

a) A törzset derékban lemetszve s azt egészben hagyva az alsótestet, a medencecsontot vágták harántosan kétfelé oly módon, hogy mindkét résznek a fél csípővel és a hasi részek felével egy-egy láb jusson. Ennek a megoldásnak azonban ellentmondanak az itt elhelyezkedő kényes részek.

b) Magát az alsótestről lehasított törzsi részt, a mellkast metélték kétfelé, egészben hagyva az alsótestet a lábakkal egyetemben. Ezt a megoldást kell elfogadnunk.

Ámde mit akarhattak a négyfelé hasított test várakra tűzésével? S miért esett a választás éppen a jelzett négy várra az akkori Magyarország valamennyi várerődje közül? Sötétben tapogatódzunk.

Vegyük sorra a tényeket. A négy vár kiválasztásának problémája, legalábbis a hely vonatkozásában, meglehetősen egyszerűnek látszik. Esztergom azért került talán az első helyre, mert az ország ősi hatalmi központja, királyi székhelye volt. Maga Szent István is itt született.

Veszprém második helyre alighanem Aldelhaidnek, az özvegy anyakirálynőnek való elégtételadás céljából került: ő, Aldelhaid ugyanis, miként ez a krónikáinkból kivehető, xenokrata gőgjében sértőnek, lealázónak vette a magyar főúr házassági ajánlatát; de Veszprém mellett szól az is, hogy itt ölték meg Koppányt.

Győr nyugati fekvése miatt kerülhetett a harmadik helyre; Gyulafehérvár, Fekete-Magyarország központja, a Gyulák ősi vára szintén hatalmi megfontolásból kerülhetett a negyedikre.

Mindezt átgondolva rá kell eszmélnünk: a helyi megfontolások — noha bizonyosan szerepet játszottak a várak kiválasztásánál — alárendelt jelentőségűek, és nem vezethetnek megoldáshoz: Koppány

testrészeinek kitűzése nyilvánvalóan nem az érintett váraknak és környezetüknek szólt, vagyis éppen a probléma lényegét, leglelkét, jelképiségét, a beléje foglalt üzenetet nem értjük. Mert mi értelme lett volna például — Esztergom szemszögéből — Koppány fejének a várkapun? — Ez dicsőségére, ékességére a királyi várnak semmi esetre sem válhatott. S a veszprémi véres testcsont sem szólhatott egyedül az özvegynek, a másik kettő sem kizárólag a várkapitányoknak, a várnépnek.

Szélesebb összefüggésben kell e rémtett célzatát keresnünk. Koppány vezér felkelése sem helyi jellegű megmozdulás volt, miként erre már utaltunk, hanem *országos nemzeti felkelés*. Feldarabolásának véres üzenete is csak az országnak szólhat, az egész magyarságnak, és éppen ezért fontos felfejtenünk.

Fogódzót keresve tekintsük át még egyszer a testrészek valószínű elhelyezését.

Esztergomba, az ország fő helyére talán Koppány fejének kellett kerülnie.

Veszprémbe, amely ekkor rangsorban az ország második várává emelkedett — az udvar rendszerint itt ülésezett —, a sértődött anyakirályné várába a mellkas bal oldali része került Koppány szívével, bal karjával.

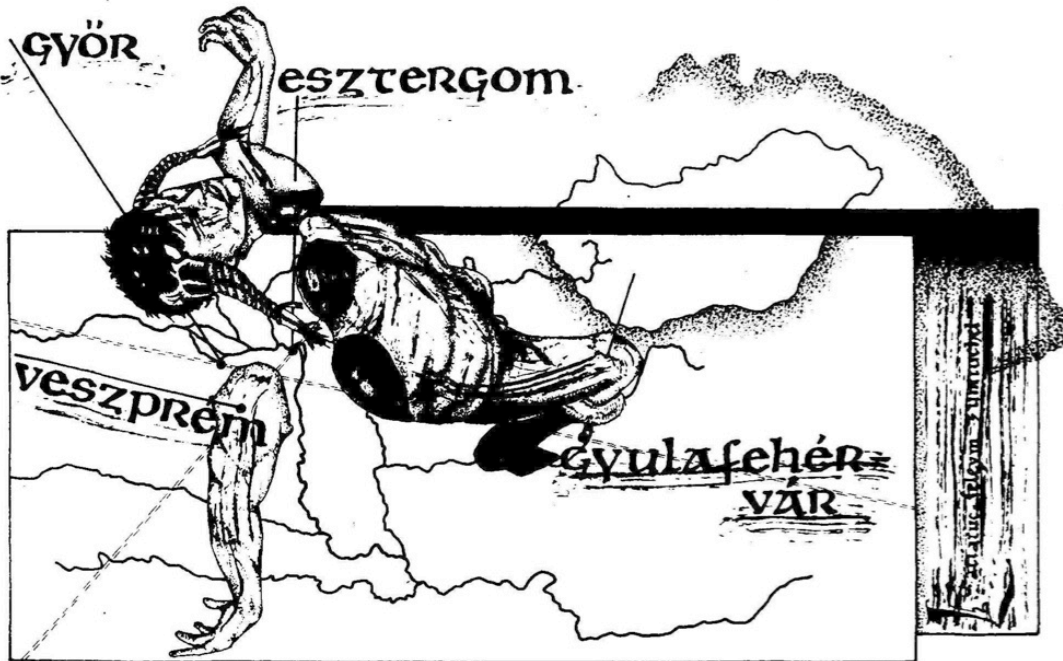
Győr várára, amely ekkortájt az ország nyugati kapujának tekintetett, Koppány jobb mellét szögezték fel a jobb karral egyetemben.

Fekete-Magyarország ősi hatalmi központjára, Gyulafehérvárra, az ország keleti kapujára Koppány derékban levágott alsótestét tűzték, a két lábbal és hasi részekkel.

Ha kikeressük a térképen ezt az egymástól egyenlőtlen távolságban fekvő négy várat, meglepő kép bontakozik ki előttünk: három közülük, akár egy ék vagy nyílhegy nyugat felé mutat, míg a negyedik ezektől jókora távolságban az egész országot mintegy átszelve, áthidalva a keleti végek felé esik.

E logikai megalapozottságú tervek azonban a gyakorlati követelmények nyomására némileg módosítottak; egyfelől szükségesnek látszott kiemelni a győztes Nyugat szerepét, így Győrnek jutott a fej, másrészt illőnek mutatkozott, hogy a királyi és a királynéi várra (Esztergom—Veszprém) két azonos testrész, két melladarab kerüljön. Így helyeztettek el tehát Koppány testrészei.

Ha ezeket a várakat vonalakkal kötjük össze (miként térképünkön tettük) — emberi test vázához hasonló alakzat alakul ki, a feldarabolás vonalait is jelezve — Koppány testére riad szemünk: a fejét a három nyugati vár éke rajzolja ki, a váztest alja a lábbal az ország aljára, alapjára, Erdély tartományaira esik, mintha Koppány vezér négybe hasított teste az egész Magyarországon végigzuhant volna, s mintha Magyarország véres kereszttel szétrepesztett, négyfelé hasított emberi test volna.

Bűn volna tagadnunk: azoknak, akik Koppány vezér testének feldarabolását és várakra tűzését kigondolták, határozott céljuk volt mindezzel. Ebből az iszonyú cselekményből s a véres testrészekből valamiféle sötét középkori jelképiség süvölt felénk, s évezredek titkok sűrűsödnek e véres testdarabok jelképiségébe zárva. Mi lehet ez a titok? Hajdanta szkíta eleink jelképekben gondolkodtak, jelképekben

beszéltek, jelképekben üzentek ellenségeiknek és szerelmüknek is. Mi már jórészt leszoktunk erről, félvakon botorkálunk a jelképek erdejében, s történelmi talányok irtatlan falai elé kerülve, megmeredve, titkoktól sújtottan tévedezünk és dermedezünk: előttünk a kép, előttünk az írás, halljuk a történetet, látjuk a kép részeit, agyunk kábán meghőköl a látástól. Az elkövetők tudták: a vér- és csontbeszédet, a tagló- s pallosbeszédet országunk népe megérti, minden magyar megérti; ha nem értené, értelmetlen volna az üzenet: a véres testrészek beszéde Szent István korában közérthető volt minden magyar számára. Lehetetlen tehát, hogy mi ne fogjuk fel ezt, ne értsük, amit ők értettek, ne lássuk, amit ők láttak, ne halljuk, amit ők hallottak.

A legenda szerint a veszprémi ütközet azért folyt, mert a „pogány nép” az ördög sugallatára vonakodott nyakát a keresztény hit igájába hajtani, vagyis: vallási ellentétek miatt folyt az öldöklő küzdelem. Ámde vajon az ütközetet követő, minden emberi képzeletet felülmúló barbárságú megtorláshoz az égvilágon mi köze lehetett volna Krisztus vallásának és egyáltalán bármiféle vallásnak? Koppány feldarabolása lerántja a leplet a kegyes szólamokba burkolt hazugságról; arról, hogy a veszprémi csatát nem a vallásháború mezében, nem vallási célok érdekében vívták (nem mintha ez menthetné a gyilkolást), hanem a magyarság ellen, a magyarság hatalmának megtöréséért. Ezt fogalmazta meg a maga módján a véres üzenet, amelyet rettentő húsdarablevelekben, emberi testroncslevelekben küldtek szét az ország tájaira és függesztettek fel a várak kapuira, hogy az ország minden egyes magyarja elolvashassa ezt a hús-, vér-, csontbetűkkel írott szörnyüzenetet, amely — akár az ország valamennyi táján kettesével felakasztott magyarok — az országot birtokába kaparintott idegen hatalom halálfenyegetése volt, s amely nemcsak azt üzente, hogy a legállatiasabb módon felkoncoltatik mindenki, aki nem hajlandó az új, idegen hit befogadására, de azt is, hogy felkoncoltatik mindenki, aki a magyar szabadságért kardot vonva, szembeszáll az idegen hatalommal. Még annak is külön értelme van, hogy a test várakra, várkapukra tűzetett, mert hisz a várak a magyar katonaság szálláshelyei, a magyar vitézség oskolái, a magyar szabadság és függetlenség védőbástyái voltak. Aki a véres kapuk alatt ki-be jár, azt a félelem, a gyász, a reménytelenség dermessze. Koppány üzenete: megszűnt az országban

minden jog, a felségjogú nép szolgává tétetett, s aki lázadni mer, az is hasonló sorsra jut: Koppánnyal országotok is felnégyeltetett, martaléokra jutott, idegen pallos alá tétetett.

Nem tudjuk, meddig függtek ezek a szörnyű emberi testmaradványok — egy nagy nép leigázásának jelképei — a várfalakon. Mindvégig? Mindvégig, mert bizonyos: senki sem nyúlhatott hozzájuk. Ott függtek véres húslobogóként, gyászlobogóként, míg le nem foszlott róluk a hús, és a csontok le nem zuhantak.